

TA'LIM JARAYONIDA O'QUVCHILARNI IJODIY QOBILIYATLARNI
SHAKLLANTIRISH

Xilolova Gulmiraxon Murotovna

Topiyeva Shaxnoza Abdurapiqovna

Farg'ona tumani 19-maktab o'qituvchilari

Annotatsiya: *ushbu maqolada o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini shakllantirish muammolari haqida fikrlar berilgan. O'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish va uning istiqbolli kelajagini yaratish yo'nalishlari keltirilgan.*

Kalit so'zlar: *qobiliyat, ijod, fikrlash, mantiq, g'oya, diqqat.*

Bolaning o'z -o'zini ijodiy rivojlantirishi zarurligi, mustaqil fikrlashi, uning individual qiziqishlarini hisobga olish zarurligi va boshqalar haqidagi g'oyalar har xil variantlarda takrorlanadi. Lekin, shu bilan birga, tarbiya va ta'lim ko'pincha shaxsning o'z-o'zini rivojlantirish tabiiy jarayoniga to'sqinlik qiladi, uning ijodiy boshlanishini oldindan "tayyorlangan ramkalarga" kuch bilan kiritishga va o'quv rejalarini oson yo'ldan olib borishga harakat qiladilar. Diqqat bilan tinglash va tirishib esda saqlash qobiliyati shu kungacha namuna bo'ladigan o'quvchining farqli xususiyati hisoblanadi.

Ijod - fikrlashning original usulining sinonimi, ya'ni odatdagi, qabul qilingan chegaralarni buzish qobiliyatidir. Ijodiy aql - bu aktiv, sinchkov, boshqalar muammolarni ko'rmagan joylarda ularni topa oladigan aqldir. Ijodkor shaxs o'zgarib turadigan vaziyatda o'zini suvda yurgan baliqday his qiladi, boshqalarga xafv bordek tuyulgan joyda u hech kimga bog'liq bo'lmagan holda, mustaqil ravishda qarorlar qabul qilish qobiliyatiga ega. Unday odam o'zini hech qanday turg'un qoidalarga o'ralib qolishga yo'l qo'ymasdan narsalar va tushunchalardan yangicha foydalanadi. Bu xususiyatlarning hammasi ijod qilish jarayonida namoyon bo'ladi. Bu jarayon esa hammavaqt, hatto "jiddiy matematika" haqida gap ketganda ham qiziqarli.

XX asr ijod fenomeni, unga xos xususiyatlarni, ijodning boshlanishi obyektiv qonuniyatlarga asoslanganligini tekshirishga boy asr bo'ldi. J.Gilfordning ishlari nashr qilinishi fikrlashning ikki turi o'rtasidagi prinsipial farqni aniqlashga imkon yaratdi. Chiziqli mashina qat'iy mantiqqa asoslangan taklif qilingan variantlardan birdan-bir to'g'ri xulosani izlashga yo'naltirilgan. Qo'shimcha fikrlash ichki tuyg'uga mos keladigan qarorlarning iloji boricha keng qamrovini yaratishga yo'naltirilgan. Ijodkorlik qobiliyatining quyidagi asosiy jihatlarini ajratgan:

- muammolarni aniqlab qo'ya bilish qobiliyati;
- juda ko'p g'oyalarni ishlab chiqish qobiliyati;
- o'zgaruvchanlik
- har xil g'oyalarni ishlab chiqish qobiliyati;
- o'ziga xoslik
- ta'sir qiluvchilarga (qolipdan tashqari) javob berish, bevosita bog'lanmagan fikrlarni o'ylab chiqish, odatdagidan boshqacha javoblar topish qobiliyati;

- muammolarni hal qilish qobiliyati, ya'ni semantikaga oid o'zgaruvchanlikni namoyon qilgan holda, obyektida yangi belgilarini ko'rish, analiz va sintez qilish, yangi foydalanish yo'lini topish qobiliyati.

Gilfordning ilmiy tekshirishlaridan kelib chiqqan holda ijodkorlik qobiliyati bilan o'qishni o'zlashtirish o'rtasidagi bog'liqlik juda ozligi aniqlangan, "ideal a'lochi" va "ijodkor odamning" shaxsiy xususiyatlari esa bir-biridan jiddiy farq qiladi. Bolalarni ijodiy tasavvur mexanizmlariga qanday o'rgatish kerak? Ba'zi katta odamlar "xursandchilik" va "yengiltaklik" aynan bir xil deb o'ylashadi. Aslini olganda, hazil va qiziqchilik -jiddiy muammoning o'zi va bola ongi o'rtasidagi eng yaqin masofadir. Tasavvur va matematika, fantaziya va fan bir-biriga raqib va dushman emas, balki ittifoqdoshlardir. Agar shunday bo'lsa va biz haqiqatan ham bolalarni ijod zavqiga erishtirmoqchi bo'lsak, u holda uchta asosiy maqsadga diqqat-e'tiborni qaratishimiz kerak:

- bolalarni ochilmagan sir va jumboqlarni O'z kuchlari bilan ochish mumkinligiga ishonitirish;

- bu sirlarni topish va ochishga imkon beruvchi ijodiy tasavvurning asosiy yo'llarini o'rgatish;

- idrok qilish, diqqat-e'tiborni, xotirani, his-tuyg'u va fikrlashni rivojlantirish uchun ijodiy tasavvur mexanizmlaridan foydalanish.

Darslarda teskari ertaklardan foydalanish usullari

1- bosqich. O'qituvchi doskaga dars mavzusiga bog'liq bo'lgan asosiy so'zlar va tushunchalarning ro'yxatini yozadi.

2- bosqich. O'qituvchi o'quvchilarga hamma biladigan ertakni tanlashni taklif qiladi. Tanlangan ertak asosida o'qituvchi o'quvchilar yordamida qanday qilib bosh qahramonlarning paydo bo'lishini, ularning harakatlari va asosiy syujetda bo'lgan sarguzashtlar ketma-ketligini aks ettiruvchi chizmani tuzish mumkinligini namoyish qiladi.

3-bosqich. O'qituvchi qanday usullar yordamida ertakning bosh qahramonlarning joylarini almashtirish, ularning harakatlarini o'zgartirish va shu kabilarning mumkinligini o'quvchilarga ko'rsatadi.

4- bosqich. O'qituvchi o'quvchilar bilan birgalikda "yangi ertakning" sxemasini tuzishni taklif qiladi, u yerda dars mavzusiga bog'liq tushunchalar muhim rol o'ynaydi.

5- bosqich. O'qituvchi birgalikda, juft-juft bo'lib yoki kichkina guruh bo'lib og'zaki yoki yozma hikoya - o'qish ertagini tuzishni taklif qiladi.

Ijodiy qobiliyat asosida shakllangan bolalar kelajakda innovatsion loyihalar yaratish, ularni rivojlantirish imkoniga ega bo'ladi. Qobiliyatni vaqtida shakllantirish uchun unga berilgan e'tibor juda muhim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. N.N. Azizxo'jaeva. Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat. T. Nizomiy nomidagi TDPU. 2006.

2. R.A.Mavlonova, N.X.Raxmankulova. "Boshlang'ich ta'limda innovatsiya". T., TDPU 2007-y.

3. Okhunov, M., & Minamatov, Y. (2021). Application of Innovative Projects in Information Systems. *European Journal of Life Safety and Stability* (2660-9630), 11, 167-168.
4. Minamatov, Y. E. U. (2021). APPLICATION OF MODULAR TEACHING TECHNOLOGY IN TECHNOLOGY. *Scientific progress*, 2(8), 911-913.
5. Минаматов, Ю. (2021). УМНЫЕ УСТРОЙСТВА И ПРОЦЕССЫ В ИХ ПРАКТИЧЕСКОЙ ЭКСПЛУАТАЦИИ. *Eurasian Journal of Academic Research*, 1(9), 875-879.
6. Minamatov, Y. E. O. G. L., & Nasirdinova, M. H. Q. (2022). APPLICATION OF ICT IN EDUCATION AND TEACHING TECHNOLOGIES. *Scientific progress*, 3(4), 738-740.